

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरुत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वा उसंश्वतुर्विंशतिरात्रमासंते
श्रद्धेभ्यो मनुष्यां दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति अहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसंत्रं वा एतद्यद्वच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठेरवं रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तुराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तुरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी
स्तुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर
एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥ (३)

यथा वै मनुष्यां एवं देवा अग्रं आसन्ते इकामयन्तावर्ति
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं सुःसदं गच्छेति त एतं
चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्तु ततो वै तेऽवर्ति
पाप्मानं मृत्युमपहत्य दैवीं सुःसदं मगच्छन् य एवं
विद्वा इसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते इवर्तिमेव पाप्मानं मपहत्य
श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य (४)

दैवीं सुःसज्जोतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
पृष्ठ्यः पडुहो भवति पद्मा कृतवः संवधसरस्तं मासा
अर्धमासा कृतवः प्रविश्य दैवीं सुःसदं मगच्छन् य एवं
विद्वा इसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवधसुरमेव प्रविश्य वस्यसीं
सुःसदं गच्छन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिः शा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिः शा:
परस्तात् त्रयस्त्रिः शैरेवोभयतो इवर्ति पाप्मानं मपहत्य दैवीं
सुःसदं मध्यतः (५)

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं सुःसज्जामि वा एतत्कुर्वन्ति यत्
त्रयस्त्रयस्त्रिः शा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्धानि
पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाशच्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यसत्रं वा एतद्यद्यच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता
एव पृत्तैरव रूप्यते पशूञ्चन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवः (६)

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिः शा

अवस्तांद्वन्ति त्रयं स्त्रयस्त्रिः शाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै
त्रयस्त्रिः शा आत्मा पृष्ठान्यात्मनं एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्ते-
ज्ञात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी सुती
ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्गुडहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधिं त्रिवृतमुपं
यन्ति स्तोमानां सम्पत्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं
वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर
एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवे रुन्धते ऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिंगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यस्य मध्यतः पशुवस्ताभ्यामेव संवथ्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥ ५॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकांसीथ्साकांमयतौषंधीभिर्वनस्पतिभिः प्र
जायेयेति सैतास्त्रिः शतं रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषंधीभिर्वनस्पतिभिः
प्राजायत् ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता ओसीरन्नैव
जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अंक्षुध्युथ्सैतां विराजंमपश्यत्तामात्मन्मि-

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत् सा जेमानं महिमानंमगच्छुद्य

एवं विद्वाऽसं एता आसते विराजमेवाऽत्मन्धित्वाऽन्नाद्यमवं
रुन्धते वर्धन्ते प्रजयो पशुभिर्जेमान् महिमान् गच्छन्ति
ज्योतिरतिरुत्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठाः पड़हो
भवति पद्मा कृतवः पद्मष्टानिं पृष्ठेरवर्तनुन्वारोहन्त्यृतुभिः संवध्सुरन्ते
संवध्सुर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपं यन्ति यज्ञस्य
सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिःशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन
निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवाऽत्मन्दधते पञ्चदश
इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवावं (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन
जायन्त एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते
चतुर्विश्शो भवति चतुर्विश्शतिरधमासाः संवध्सुरः संवध्सुरः
सुवर्गो लोकः संवध्सुर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष
वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वाऽसं एता आसते
चतुर्विश्शात्पृष्ठान्युपं यन्ति संवध्सुर एव प्रतिष्ठायं (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपं यन्ति
त्रयस्त्रिःशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविश्शौ भवतः

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते बुहवः पोडशिनो भवन्ति
तस्माद्द्विहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमाव्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वर्नस्पतिभिर्वर्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांसं एता आसन्ते-
ऽक्लसा वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः कूसाः स्तोमाभवन्ति कूसा एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिशदेतास्त्रिशदक्षरा विराङ्गन्न
विराङ्गुराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावुभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवर्ध्न्ते एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तेकान्नपञ्चाशाचां॥६॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैततं देवा येन्येन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिशतांशु रात्रौरपश्यन्
द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजा-
पतिमास्वाभ्यारुह्यं सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसं एता
आसन्ते द्वात्रिशदेता द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमास्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिशदेता द्वात्रिशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गारायुरिति अहा भवन्तीयं वाव

ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तुराभ्या
यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथौ अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्ति ये
परांचरूप्यहानुपयन्ति प्रत्यद्विहो भवति प्रत्यवरूप्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋकद्वोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिःशदेतास्तासां
यास्त्रिःशत् त्रिःशदक्षरा विराङ्गन्त्रं विराङ्गिराजैवान्नाद्यमवं रुध्यते
ये द्वे अंहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गुच्छन्ति यन्ति त्रिःशदक्षरा द्वाविःशतिश्च॥३॥ [४]

द्वे वाव दैवसुत्रे द्वांदशाहश्वैव त्रयस्त्रिःशदहश्च य एवं
विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूपः कामयते तथा करोति
यद्यविविध्यति पापीयाभवति यदि नावविविध्यति सदृश्य
एवं विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तन्तेऽहर्माजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽभंजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुर्गार्घ्यवन् य एवं
विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते सर्वे एव प्रबाहुर्गप्तुवन्ति सर्वे

ग्रामणीयं प्राप्तुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पश्च वा क्रृतवः संवध्सर
क्रृतुष्वेव संवध्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्याश्विनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्वत्यन्नाद्यस्यावरुद्धै सर्वपृष्ठो भवति
सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्वादशाहमुपेयुरनासां
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाख्यादुपरिष्टाद्वादशाहमुप यन्त्यासामेव
वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो
भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताः ह वा
उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
तस्यैवेषा शान्तिर्द्वनीका वा एता रात्रयो यज्माना
विश्वजिष्ठातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सुहातिरात्रेणोत्तराः षोडश
य एवं विद्वाऽसंखयस्त्रिः शदहमासंत ऐषां द्वनीका प्रजा
जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिंगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्ववान्तरः षोडश सुह सुप्रदश च॥४॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते

सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतः
षट्ट्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
लोकं प्राजानन्सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्र जानन्ति सुवर्गं
लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
षड्हा भवन्ति षड्हा क्रृतवं क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारौ
भवन्ति चतंस्त्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यसंत्रं वा एतद्वद्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते
पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्ट्रिंशद्रात्रो भवति षट्ट्रिंशदक्षरा
बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनवं रुन्धते बृहती
छन्दसाङ्गं स्वाराज्यमाशजुताशजुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः
षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षट्ट्रिंशच॥ ३॥

[६]

वसिष्ठो हुतपुंत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति
स एतमेकस्मान्नपश्चाशमपश्युत्तमाहरन्तेनायजत ततो वै सोऽविन्दत
प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांस एकस्मान्नपश्चाशमासंते

विन्दन्ते^१ प्रजामुभि भ्रातृव्याभवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्ठोमा भंवन्ति
वज्रस्यैव मुखः सङ् श्यन्ति दशो पञ्चदशा भंवन्ति पञ्चदशो
वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति
वज्र एव वीर्य दधति द्वादश सप्तदशा भंवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षड्हो भंवति षड्वा क्रृतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठेरवर्तूनन्वारोहन्त्युतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंश्चाभंवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडशिनानि भवन्ति
षड्वा क्रृतवं क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्यूयसीरुषाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्नैव जायन्ते
प्रजयां पशुभिर्वराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भंवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२७)

वज्र आत्मन्त्रजया द्वाविंशतिश्च॥ ३॥ [७]

संवथ्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां^१ दीक्षेन्नेषा वै
संवथ्सरस्य पल्ली यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एतां रात्रिं वसति

साक्षादेव संवध्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्त वा एते संवध्सरस्याभि
दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृत् भवतो व्यस्तं वा
एते संवध्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृत्
भवतः फल्युनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवध्सरस्य यत्कल्युनीपूर्णमासो मुखत एव संवध्सरमारभ्य
दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथां मैघ्ये विषूवान्धसम्पद्यते
चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतसंवध्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो
मुखत एव संवध्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति
चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषांमेकाष्टकायां क्रयः सं पद्यते
तेनैकाष्टकां न छुम्बद्वर्वन्ति तेषांम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सं पद्यते पूर्वपक्षं मासां अभि सं पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत् ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति
तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरांशुरिमे यजमानां इति तदनु सर्वं
राध्वन्ति॥ (३०)

एतच्छुम्बद्वर्वन्ति तेषांश्चतुर्मि॒शच्च॥ ३॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सूत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव
दीक्षाभिरात्मानः श्रपयन्त उपसद्विद्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति
द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां मांसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां
मञ्जानेमात्मदक्षिणं वै सूत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं

लोकं यन्ति शिखामनु प्र वंपन्तु ऋच्या अथो रघीयांसः सुवर्गं
लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥१॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं
प्रथममुपं यन्तीत्येतद्वा अग्निष्ठोमं प्रथममुपं यन्त्यथोक्थ्यमथं
षोडशिनमर्थातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्यु तानालभ्यं परिगृह्य
सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्ठोमं प्रथममुपं यन्ति ज्योतिष्ठोमो
वै स्तोमानां मुखं मुखुत एव स्तोमान्नं युञ्जते ते (३२)

सङ्स्तुता विराजमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति
रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरुनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरुर्गिर्वाद्युवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्युतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्नपञ्चाशत्॥२॥

[१०]

ज्योतिष्ठोमं प्रथममुपं यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्ठोमं द्वितीयमुपं यन्त्यन्तरिक्षं एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्ठोमं
तृतीयमुपं यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्धस्तोमानुपयन्त्येष्वैव तलोकेषु
सुत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सङ्स्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकंया गौरतिरिक्त
एकंयायुरुनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वराङ्गजमेवावं रुन्धते ते
न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुधसंम्बाधा इव हि सत्रिणौ-
उग्निष्ठोमावुभितः प्रधी तावुकथ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्वेवचक्रं
यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव सुमारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
समश्जुवते षडहेन यन्ति षड्वा क्रतवं क्रृतुष्वेव प्रति
तिष्ठन्त्युभयतोऽज्योतिषा यन्त्युभयतं एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
यन्ति द्वौ षड्हौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सं पद्यन्ते द्वादशो वै
पुरुषो द्वे सुकथ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्युष्टादशाहानि
सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नवं वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु
पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं
पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवर्ध्मस्तथस्वर्धस्तरमनु पर्यावर्तन्ते-
उप्रतिष्ठितः संवर्ध्मस्तर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
इत्येतावद्वै संवर्ध्मस्तरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजंमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ ४॥

[११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धाँ

पुर्णो ब्रह्मणा पुक्षो मेधेन न्युग्रोधंश्चमसैरुदुम्बरं ऊर्जा गायत्री
छन्दोभिस्त्रिवृथ्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां
वर्गषिष्ठुमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
मम॥ (३८)

मेषः पद्मि॑शत्॥१॥

[१२]

कूप्यांभ्यः स्वाहा॒ कूल्यांभ्यः स्वाहा॑ विकर्यांभ्यः स्वाहा॑-
ज्वर्ट्यांभ्यः स्वाहा॒ खन्यांभ्यः स्वाहा॒ हद्यांभ्यः स्वाहा॒ सूद्यांभ्यः
स्वाहा॑ सरस्यांभ्यः स्वाहा॑ वैशन्तीभ्यः स्वाहा॑ पल्वल्यांभ्यः स्वाहा॑
वर्ष्यांभ्यः स्वाहा॑ज्वर्ष्यांभ्यः स्वाहा॑ हादुनीभ्यः स्वाहा॒ पृष्वांभ्यः
स्वाहा॒ स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा॑ स्थावराभ्यः स्वाहा॑ नादेयीभ्यः स्वाहा॑
सैन्यवीभ्यः स्वाहा॑ समुद्रियांभ्यः स्वाहा॒ सर्वांभ्यः स्वाहा॑॥ (३९)

कूप्यांभ्यश्चत्वारि॑शत्॥१॥

[१३]

अ॒द्यः स्वाहा॒ वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ परिवहन्तीभ्यः स्वाहा॑ समन्तं
वहन्तीभ्यः स्वाहा॒ शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॒ शीभुं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑म्भो॑भ्यः स्वाहा॒ नभो॑भ्यः
स्वाहा॒ महो॑भ्यः स्वाहा॒ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४०)

अ॒द्य एकान्नत्रि॑शत्॥१॥

[१४]

यो अर्वन्तं जिघा॑सति॒ तमुभ्यंमीति॒ वरुणः। पुरो मर्तः॑ पुरः॑

श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्त्सम्बूव सुनिभ्य आ। अरातीवा
चिंदद्विवोऽनु नौ शूर मः सतै भुद्रा इन्द्रस्य रातयः। अभि क्रत्वेन्द्र
भूरध ज्मन्त्र ते विव्यङ्ग्हिमानुः रजाःसि। स्वेना हि वृत्रः शवसा
जघन्थ न शत्रुरन्त विविदद्युधा ते॥ (४१)

विविदद्वे च॥

[१५]

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये
नमोऽधिपतये ऽधिपतिरस्यधिपतिं मा कुर्वधिपतिरहं प्रजाना
भूयासुम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहाऽलंब्याय स्वाहा
हुताय स्वाहा॥ (४२)

नम एकान्नत्रिःशत॥

[१६]

मयोभूर्वातो अभि वातुसा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिंशन्ताम्।
पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसाय पद्वते रुद्र मृड। याः
सरूपा विरूपा एकरूपा यासामुग्निरिष्या नामानि वेद। या
अङ्गिरसस्तपस्तेह चकुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या देवेषु
तनुवमैरयन्त यासाः सोमो विश्वा रूपाणि वेद। ता अस्मभ्यं
पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र (४३)

गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्द्वैः पितृभिः
संविदानः। शिवाः सतीरूपं नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सः
संदेम। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः

स्वाहा॑ मुहीमू॒षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राद्यात्रि॑शब्द॥२॥

[१७]

किञ्चं स्विंदासीत्पूर्वचिन्ति॒ः किञ्चं स्विंदासीद्वृहद्वयः।
किञ्चं स्विंदासीत्पिशङ्गिला॒ किञ्चं स्विंदासीत्पिलिप्पिला॒।
द्यौरासीत्पूर्वचिन्ति॒रश्वं आसीद्वृहद्वयः। रात्रिंरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पि-
कः स्विंदेका॒की चरति॒ क उ॑ स्विज्ञायते॒ पुनः। किञ्चं स्विंद्धिमस्य॑
भेषुजं किञ्चं स्विंदावपनं॑ मुहत्। सूर्य॑ एका॒की चरति॒ (४५)

चुन्द्रमा॑ जायते॒ पुनः। अग्निरहिमस्य॑ भेषुजं॑ भूमिरावपनं॑
मुहत्। पृच्छामि॑ त्वा॒ परमन्तं॑ पृथिव्या॒ पृच्छामि॑ त्वा॒ भुवनस्य॑
नाभिम्। पृच्छामि॑ त्वा॒ वृष्णो॒ अश्वस्य॑ रेतः॑ पृच्छामि॑ वाचः॑ परमं॑
व्योम। वेदिंमाहुः॑ परमन्तं॑ पृथिव्या॒ युज्ञमाहुर्भुवनस्य॑ नाभिम्।
सोममाहुर्वृष्णो॒ अश्वस्य॑ रेतो॒ ब्रह्मैव वाचः॑ परमं॑ व्योम॥ (४६)

सूर्य॑ एका॒की चरति॒ पद्मत्वारि॑शब्द॥२॥

[१८]

अम्बे॑ अम्बाल्यम्बिके॑ न मा॑ नयति॒ कश्चन। सुसस्त्य॑श्वकः।
सुम्भे॑ कां पौलवासिनि॑ सुवर्गे॑ लोके॑ सं प्रोण्वाथाम्। आहम्जानि॑
गर्भधमा॑ त्वमंजासि॑ गर्भधम्। तौ॑ सह॑ चतुरः॑ पदः॑ सम्प्र सारयावहै।
वृषा॑ वा॑ रेतोधा॑ रेतो॑ दधातूथसुकथ्योर्गृदं॑ धै॒ह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः॑
स्त्रीणां॑ जीवुभोजनो॑ य आ॑साम् (४७)

बिलुधावनः। प्रियः॑ स्त्रीणामपीच्यः। य आ॑सां कृष्णे॑ लक्ष्मणि॑

सर्दिंगृदिं परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वमैनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव। अथास्या मध्यमेधताऽ शीते वाते पुनन्त्रिव। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गमे पसो नि जल्युलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गमे मुष्टिमंतऽसयत्। दुधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा॑ करत्प्र णु आयू॑षि तारिषत्। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दंधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वैः शिवतंमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहते जिन्वथ चृत्वारि च॥४॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाङ्न्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वा॑ञ्न्तु त्रैष्टुभेनु छन्दसादित्यास्त्वा॑ञ्न्तु जागतेनु छन्दसा॒ यद्वातो अपो अगमदिन्द्रस्य तुनुवं प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी(३)ञ्छाची(३)न् यशो ममा(४)म्। यव्यायै
गव्याया एतदेवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रह्ममरुषं
चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
विपक्षसा रथौ। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृष्णन्नकेतवे पेशो मर्या
अपेशसौ। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

[२०]

प्राणायु स्वाहा॑ व्यानायु स्वाहा॑ऽपानायु स्वाहा॒ स्नावभ्यः स्वाहा॑
सन्तानेभ्यः स्वाहा॒ परिसन्तानेभ्यः स्वाहा॒ पर्वभ्यः स्वाहा॑ सन्धानेभ्यः
स्वाहा॒ शरीरेभ्यः स्वाहा॑ यज्ञायु स्वाहा॒ दक्षिणाभ्यः स्वाहा॑ सुवर्गायु
स्वाहा॑ लोकायु स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५२)

[२१]

सितायु स्वाहा॑सितायु स्वाहा॑भिहितायु स्वाहा॑भिहितायु
स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑युक्तायु स्वाहा॒ सुयुक्तायु स्वाहोद्युक्तायु
स्वाहा॒ विमुक्तायु स्वाहा॒ प्रमुक्तायु स्वाहा॒ वश्वते स्वाहा॑ परिवश्वते
स्वाहा॑ संवश्वते स्वाहा॑ऽनुवश्वते स्वाहोद्वश्वते स्वाहा॑ युते स्वाहा॒
धावते स्वाहा॒ तिष्ठते स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५३)

[२२]

बहुस्पतिः श्रद्धथा वा कृक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव दैवस्त्रे आदित्या अंकामयन्त सुवर्गं
वसिष्ठः संवध्मरायं सुवर्गं ये सुत्रं ब्रह्मवादिनैऽतिरिग्रत्रो ज्योतिषोमं मेषः कूर्याण्योऽज्ञो यो नमौ मयोभूः

किं स्विदन्वे भूः प्राणाय स्तिताय द्वाविश्चतिः॥२२॥

बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूमिपञ्चाशत्॥५३॥

बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥७-४॥